

U PRILOG ISTRAŽIVANJU ZLOSTAVLJANJA MUŠKARACA U PORODICI*

Branislava Knežić*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

U poslednjih dvadesetak godina povećan je broj istraživanja nasilja u porodici, posebno nasilja nad ženama i decom, dok je istraživanje muškaraca- žrtava zlostavljanja u porodici marginalno.

Prevenција nasilja u porodici zahteva proučavanja koja će osvetliti sve značajne aspekte problema, dati celovit uvid u specifičnosti i okolnosti nasilja koje se odvija među članovima porodice.

Ovaj tekst je mali pokušaj da se ukaže na potrebu i značaj istraživanja pojave u celini uključujući oba pola. Razlog za takav pristup zasniva se i na prikazanim primerima nasilja nad muškarcima u porodici. Pošto je reč o nedovoljno istraženoj pojavi, istraživač treba da sledi put "otkrića" primenom kvalitativnih metoda, nastojeći da "dopre" do složenih i suptilnih odnosa u porodici i društvenom okruženju.

KLJUČNE REČI: zlostavljanje muškaraca / nasilje u porodici / istraživanje

UVOD

Podaci istraživanja govore, i svakidašnjica ih potvrđuje, da je proteklih dvadesetak godina u nas u uslovima tek započete tranzicije, dramatičnih socio-političkih zbivanja, ekonomske krize i pada životnog standarda nastalo pogodno tlo za sve vrste nasilja što nije mimoišlo ni porodicu.

---

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Prevenција kriminala i socijalnih devijacija" koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije, broj 149016.

* E-mail: knezic@sbb.rs

Zahvaljujući medijima, ženskim pokretima i organizacijama nasilje nad ženama i decom u porodici je izašlo iz porodičnog "okrilja" i postalo predmet šire društvene brige a ne samo privatni problem pojedinca. Dok se pitanja nasilja nad starima "sramežljivo" postavljaju u društvenoj i naučnoj javnosti o muškarcima- žrtvama nasilja u porodici, gotovo, da se i ne razmišlja. Procenjuje se, jer pouzdanih podataka nema, da u svetu raste procenat muškaraca koji su izloženi nasilništvu u porodici. Tradicionalne rodne uloge im ne idu na ruku jer se od muškaraca očekuje da su jaki i da znaju da "drže ženu pod kontrolom"?

Efikasno reagovanje na nasilje u porodici zahteva istraživanje nasilja koje obuhvata oba pola a objektivnije poznavanje stanja vodiće razumevanju problema. Neophodno je da se istraži kontekst u kome žive članovi porodice i u kojima se odvija zlostavljanje odnosno šta prethodi nasilju.

Nameće se pitanje: zbog čega većina istraživanja nasilničko ponašanje u porodici ne stavlja u širi kontekst međuljudskih odnosa tj. zašto se polazi od pretpostavke da su muškarci samo nasilnici u porodici? Zbog čega, koliko nam je poznato, kod nas, u uzorak ispitivanja ulaze jedino žene?

Očekujemo da će se društvo, nauka i profesija priseliti i onih koje imenujemo "jači" pol i koji će to ime opravdati pristajanjem da (pro)govore o onom što se dešava u porodici a o čemu se uporno čuti.

Podatke o nasilju nad ženama, u čiju istinitost ne sumnjamo, trebalo bi upotpuniti rezultatima istraživanja nasilja u porodici, bez obzira na pol i ulogu, u cilju sveobuhvatnijeg sagledavanja svih aspekata pojave.

Retka istraživanja u svetu, kojima su obuhvaćeni i muškarci, upućuju, što je i očekivano, da su muškarci u partnerskim vezama najčešće žrtve psihičkog nasilja sa elementima proganjanja i kontrole. Iz toga autori zaključuju da se po ozbiljnosti posledica ne mogu izjednačiti sa ženama žrtvama. (Lenz, Puchert, 2005; Dobash, Dobash, 2004).

Kampanje od strane (ne)vladinih organizacija i ženskih grupa, medijska upornost, SOS telefoni i sigurne ženske kuće uložili su vredne napore u podizanju svesti javnosti o problemima nasilja nad ženama i decom u porodici. Isto tako, bi društvenoj i profesionalnoj javnosti trebalo skrenuti pažnju na muškarce – žrtve nasilja u porodici, posebno kada je u pitanju starateljstvo nad decom i kontakti posle razvoda. Ova pojava je, još uvek, koliko nam je poznato, van dometa naučnih istraživanja. Pitanje je da li udruženja očeva, grupe građana i web stranice (poslednjih godina aktivirane u Sloveniji, Bosni i RS, Crnoj Gori) i otvorena prva sigurna kuća za muškarce na Balkanu u blizini Čuprije 2009. godine upozoravaju da postoji problem nasilja nad muškarcima u porodici? Da nasilje nad

muškarcima nije samo naš problem podsećaju i hosteli za zlostavljane muškarce u Britaniji, Meksiku i...

Partneri, bivši ili sadašnji, naročito očevi, se bore i traže pomoć protiv ugrožavanja svojih roditeljskih prava. Nisu retki slučajevi, koje očevi sve češće obelodanjuju u mas medijima i na internetu, a odnose se na manipulaciju detetovim pravom na oba roditelja, koja formalno-pravno postoji, ali nakon razvoda centri za socijalni rad i sudstvo, u najvećem broju slučajeva, starateljstvo nad decom dodeljuje majci. Plakat postavljen u Sarajevu ispred Predsjedništva 2007. godine potpisan udruženjem – otac.ba upravo glasi: "Svako dijete ima pravo na oba roditelja. Sudovi i socijalne službe podržavaju predrasude da otac nema važnu ulogu u odgoju djece".

Znano je ko su najveće žrtve nasilja između bivših supružnika ali nije poznato koliko majki izmišlja razloge i truje decu neistinama zbog kojih ne treba da viđaju i čuje očeve. Dok se temeljnije ne pozabavimo tim, možda najbolnijim, oblicima zlostavljanja može se sumnjati ili verovati muškarcima (očevima maloletne dece) koji "jadikuju", iznoseći svoja iskustva, u kojima se bivše supruge ostrašćeno postavljaju kao gospodari i vlasnici zajedničke dece. Po mišljenju nezadovoljnih očeva problem nije u zakonskim rešenjima nego u predrasudama nadležnih institucija koje, starateljstvo nad decom, u najvećem broju slučajeva, dodeljuju majkama koje tom "moći" često manipulišu ponižavajući očeve i "osiromašujući" decu. Gde je tu dobrobit dece?

Iz pregleda istraživanja porodičnog nasilja kod nas i u svetu (Ćopić, 2003; Spasić, Radovanović, 2009; Jovanović, 2010) stiče se uvid i u nedostatke istraživanja: uglavnom su ispitivane žene o nasilju u porodici, neretko na ciljanom uzorku i dobijeni rezultati se, često, prezentuju kao rasprostranjenost nasilja u porodici. Niko ne može osporiti ugroženost žena u porodici, pogotovo kada su u pitanju ubistva i teže fizičke povrede (Abel, 2001), gde su žene u najvećem broju žrtve heteroseksualnih partnera, na što ukazuju rezultati istraživanja i u nas (Simeunović-Patić, 2002; Kovačević, Kecman, 2006; Knežić, 2009 i dr.) ali bez ispitivanja i muškaraca i viđenja nasilja i iz drugog ugla ne može biti pouzdanih podataka o: akterima, rasprostranjenosti, vrstama i posledicama nasilja u porodici. Da je nasilje u porodici interaktivno, da se sve više shvata kao funkcija odnosa i da je retko jednokratno i jednostrano govore i rezultati nekih istraživanja (Brinkerhoff, Lupri, 1988:419)

Nasilje nad ženama i decom opravdano zaokuplja društvenu, naučnu i profesionalnu pažnju dok su retki oni, na čije smo radove naišli u literaturi, koji ozbiljno skreću pažnju i na problem nasilja nad muškarcima u porodici. (Ignjatović, 2007, Ignjatović, 2008).

NASILJE NAD MUŠKARCIMA - određenje, vrste, počinioci i posledice-

Za nas je pojam – nasilje u porodici, pa i nad muškarcima, širi od pojma nasilja koje je u krivičnom zakonodavstvu pretočeno u krivična dela (od 2002. godine, kada je u tada važeći Krivični zakon Republike Srbije uneto krivično delo nasilje u porodici do novog Krivičnog Zakonika RS iz 2005. godine i Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika RS iz 2009. godine). Uvođenje novog krivičnog dela ne znači da do tada nasilje u porodici nije bilo obuhvaćeno pozitivnim krivičnim zakonodavstvom već je cilj da se istakne značaj dela.

Pod nasiljem u porodici podrazumevamo svaku zloupotrebu moći, upotrebu sile (ne samo fizičke) i pretnje u cilju nanošenja psihičke i/ili fizičke boli. Nasilje je ponašanje kojim se narušava odnos poverenja i sigurnosti u okviru porodičnih odnosa i štetno je za sve članove porodice bez obzira na pol i ulogu, može se odrediti kao:

- psihičko, verbalno ili emocionalno (vređanje, podsmevanje, laganje, ponižavanje, zastrašivanje, proganjanje, kontrola kretanja i komunikacije, manipulacija decom, manipulacija bolešću, lažno optuživanje zbog fizičkih povreda);
- fizičko (šamaranje, udaranje, ugrizanje, ucena, teške telesne povrede i ubistva);
- seksualno (prisiljavanje na seksualni odnos, omalovažavanje i);
- ekonomsko ili finansijsko (prevare, otimanje novca, prisiljavanje na prepisivanje imovine, neovlašćeno korišćenje imovine i sl.) i
- ugroženost prava očeva (uskraćivanje starateljstva, zabrane kontakta sa decom posle razvoda, postavljanje svojih uslova oko viđanja i vraćanja dece...).

Uočljivo je da smo u psihičko nasilje ubrojali manipulaciju decom a u poseban oblik nasilja naveli pravo deteta na oba roditelja. Posebna je "priča" manipulacija decom jer postoji i u braku u vidu pretnji da će ga napustiti i odvesti decu ako ne uradi - to i to, ali pokušaj odvajanja i "oduzimanje" prava ravnopravnog učešća u vaspitanju dece posle razvoda je ozbiljan problem koji, kako se po oglašavanju očeva vidi, najviše pogađa muškarce. Uz psihičko nasilje može to biti i pritisak za materijalni dobitak.

Preko web stranica i blogova, na kojima se nalaze podaci o zlostavljanju očeva i nevoljama kroz koje prolaze posle razvoda, očevo su se udružili i

traže prava na puno roditeljstvo a ne samo finansijsko sudelovanje i uslovljene kontakte sa decom..

Ko su nasilnici?

Jasno je da muškarci u porodici mogu biti žrtve svih članova porodice:

- majke/oca,
- sina/ćerke,
- brata/sestre
- tasta/šte i ostalih srodnika.

U ovom tekstu naglasak je na suprugama/partnerkama i bivšim suprugama/partnerkama jer smatramo da su one najčešće počinioci nasilja nad muškarcima u porodici.

Posledice mogu biti:

- fizičke (povrede i bol),
- psihičke (patnja, strah, gubitak samopouzdanja, ugrožen odnos poverenja i sigurnosti, uzajamno nerazumevanje, poniženje...),
- ekonomske (gubitak imovine, uskraćivanje korišćenja sredstava...),
- uskraćivanje kontakata s decom posle razvoda uz očeve najviše ispaštaju deca,
- seksualno sramoćenje ("diranje" u muškost, uvrede i prisiljavanje na seksualni odnos može izazvati psihičke posledice, frustracije).

Jedna od bitnih osobenosti nasilja u porodici je što ono, najčešće, dugo traje i što je bujice netrpeljivosti, nepoverenja i najrazličitijih oblika nasilništva teško zaustaviti. Razlike u vrstama i posledicama nasilja koje vrše muškarci i žene u porodici postoje ali to ne znači da su jedne opasne i bolne a druge treba "progledati kroz prste". Muškarci češće koriste pesnice (fizičko) a žene jezik (verbalno i emocionalno) nasilje i posledice muškog su, često, vidljivije: batine, modrice, i nažalost smrt. Žene češće psihički zlostavljaju muškarce: kontrolišu i proganjaju supružnike i/ili partnere, "slučajne povrede" prijavljuju kao posledice muškog nasilja, ucenjuju, prete i manipulišu decom na suptilniji i perfidniji način što je teže vidljivo. A da i reč može biti ubojita odavno je poznato, jer se rečima pogađa tamo gde je čovek najosetljiviji i najranjiviji. Naravno, ova razlika je uslovna jer i muškarci i žene mogu biti žrtve i jednog i drugog oblika nasilja.

Nije nam namera da pravimo ravnotežu u "ratu polova" niti opravdavajući naslov teksta da se takmičimo u tome ko je veća žrtva

porodičnog nasilja. Ako bi birali stranu onda bi porodica u celini, odnosno na prvom mestu deca, zasigurno bila ta strana.

Zašto se čuti o nasilju nad muškarcima:

Nasilje nad muškarcima je, kod nas, tema koja se ne dodiruje i o kojoj se ozbiljno ne razmišlja, između ostalog, jer izaziva podsmeh. Nasuprot tome postoji, i treba da postoji, velika senzibilisanost prema problemima žena. Za muškarce se tvrdi ili da nisu ugroženi ili da su sami krivi, jer nisu dovoljno muškarci, ako im se tako nešto dogodi. Zainteresovanost ali neosetljivost za muškarce kao žrtve nasilja u porodici, ne retko, se svodi na veselo učestvovanje (prisluškivanjem i/ili gledanjem) u "porodičnim predstavama" sa zaključkom "tako mu i treba". Pod varnicama teških reči i ostrašćenosti potkradu se i vidljivi tragovi oklagija, cepanica, štikli, šerpi..., koji izazivaju surovo ismejavanje i kod muškaraca i kod žena.

Žrtve čute iz: straha da ih okolina zove slabićima, "šonjama"; osećanja stida i neprijatnosti; straha od odvajanja od dece; nepostojanja podrške i saosećanja sa muškarcima-žrtvama. I kako kaže jedan naš ispitanik "muškarci čute jer obično ne znaju da im se radi o glavi". Iako nisu usamljeni primeri o surovostima "nežnijeg" pola predrasude i dominantan stav u društvu da su jedino muškarci "siledžije" utiče i na proučavanju nasilja među heteroseksualnim partnerima. Zanemaruje se da se položaj žena, na sreću, zahvaljujući emancipaciji, ženskim pokretima i nevladinim organizacijama poslednjih decenija promenio na bolje što, nažalost, za posledicu može imati i agresivniji odnos prema muškarcima u porodici. Muškarci pod uticajem vaspitanja i socijalizacije i pod pritiskom uloge (da budu jaki, odgovorni, izdržavaju porodicu...) neretko "pucaju".

ŠTA I KAKO ISTRAŽIVATI?

Istraživanja nasilja u porodici su često sporadična, parcijalna i metodološki nedovoljno utemeljena. Na društvenoj sceni Srbije proteklih dvadesetak godina pojavljuju se organizacije, već poodavno pokrenute u svetu, koje se nazivaju "nevladine", "neprofitne", "organizacije civilnog društva", "udruženja građana" i sl. s potrebom, između ostalog, da ukažu na zapostavljene i zanemarene probleme (informisanje i senzibilizacija građana o: izbeglicama, marginalizovanim, nasilju nad manjinama i u porodici ...). Značaj i uloga takvih organizacija u osvetljavanju i pružanju podrške i pomoći pojedincima i grupama koje su žrtve bilo kakvog zlostavljanja je neosporna. Isto je tako nedopustivo oslanjanje na fragmentarna istraživanja nasilja u porodici kada je poznato (da li i priznato?) da teret ozbiljnog istraživanja mogu najbolje podneti naučne

institucije iiskusni istraživači. Svako istraživanje, pa i istraživanje nasilja u porodici, ima i svoj socio-kulturni kontekst što bi trebalo imati na umu prilikom izrade projekta istraživanja kao i eventualnog preuzimanja i korišćenja inostranih instrumenata za prikupljanje i analizu podataka.

Da li se nasilje žena nad muškarcima vrši samo u samoodbrani? Ili je nasilje osveta za prethodno trpljenja nasilja? Da li je nasilje i koliko obostrano? Da li je nasilje put rešavanja porodičnih nesuglasica? Koliko je nasilje "kap koja prelje čašu" ili pak "slučajni", pojedinačni događaj? Ko su inicijatori nasilja? Nije nam poznato da lekari pitaju muškarce da li su zlostavljani u porodici.

Od istraživanja i razumevanje navedenih pitanja bi trebalo početi, još je mnogo nepoznatog ili teže "uhvatljivog" što se odvija u porodici i što prethodi zlostavljanju. Pitanjima pokušavamo problem učiniti vidljivim jer je sastavni deo složene situacije u porodici.

Poznato je da su predmet istraživanja, pristupi, metode i tehnike u tesnoj vezi sa pogledima istraživača na problem. Iz toga proizilaze i mnoge slabosti.

Rezultati istraživanja iskazani u tabelama i brojkama često su lišeni socijalnih, ekonomskih, kulturnih... uslova istraživane pojave.

Slabosti istraživanja mogu biti: nedovoljna teorijska utemeljenost, orijentisanost i oslanjanje samo na kvantifikaciju i kada nije neophodno, zapostavljanje kvalitativnih istraživanja i neadekvatna metodološka zasnovanost. Nastojanje da se sve svede na broj i statističke pokazatelje lišava istraživanja mogućnosti da se dopre do slojevitosti, složenosti i suptilnosti odnosa u porodici. Postoji mnoštvo istraživačkih pristupa, metoda (kvalitativnih i kvantitativnih) i tehnika istraživanja u proučavanju nasilja u porodici. Poznato je da su pristupi i metode istraživanja u tesnoj vezi sa pogledima istraživača na problem iz čega proizilaze i manjkavosti. Ponašanje uopšte, pa i nasilničko, ne odvija se po linearnim uzročno-posledičnim obrascima nego ponašanje oblikuju misli, motivi, osećanja, uverenja...i potrebno ga je sagledati razvojno i celovito.

Mahanje nesrećama žena žrtava nasilja u porodici može, nažalost, biti (zlo)upotrebljeno da bi se opravdala neka površna istraživanja ili finansijeri istraživanja. Po pravilu, mnoga od istraživanja nasilja u porodici u nas, rađena na ženama, prate empirijski podaci prikupljeni na uzorku, koji se olako proglašava reprezentativnim po principu zdravorazumskog a ne naučnog jezika. Nisu malobrojni oni koji bi na slučajnom uzorku iz metodologije najlakše pali.I rezultati dobijeni na takav način, koji se

uzimaju zdravo za gotovo, bili bi korigovani rezultatima dobijenim na metodološki zasnovanijim istraživanjima.

Početak naučnog istraživanja je identifikacija problema koji se želi istraživati. Onaj koji na bilo koji način mari za naučno istraživanje društvene pojave, ovaj skromni pokušaj, bi verovatno, nazvao predistraživanjem tzv. pilot ispitivanjem čiji je cilj bio da se skrene pažnja na jedan podjednako tako naučno koliko i društveno aktuelan i zapostavljen problem. Preliminarno sticanje uvida u problem nasilništva nad muškarcima trebalo bi da posluži temeljnijem istraživanju na reprezentativnom uzorku (stratumi po regionima, gradovima, selima, starosti, obrazovanju, bračnom i porodičnom statusu itd.) uz prethodno postavljene ciljeve i hipoteze i naknadno konstruisane, što valjanije i pouzdanije, instrumente (upitnike, skale...) za prikupljanje podataka.

Zato ne biramo niti ispravljamo reči 14 ispitanika sa šireg područja Beograda, koji su pristali na kratki intervju u periodu januar-maj 2010. godine. A pitani su, pored opštih podataka, o mišljenju da li ima nasilja nad muškarcima i kojih oblika i zbog čega, po njihovom mišljenju, muškarci o tome nerado pričaju. Očekivali smo, a nadamo se i čitaoci, da se nije bilo lako dokopati ni ovih slučajeva. Naša prethodna istraživačka iskustva problema nasilja u porodici pokazuju da je teško "privoleti" ljude da pričaju o najbolnijim događajima iz porodice, da često poriču da su žrtve ili da svoj slučaj ispričaju kao da je nekog poznanika. (Knežić, 2002, Knežić, 2009). Istraživanje pomoću polustrukturiranog intervjua povezano je sa različitim praktičnim i materijalnim poteškoćama ali prednost je što omogućava prikupljanje podataka o veoma osetljivim pitanjima od osoba koje su to doživele, ostajući otvoreni za nove i neplanirane vrste podataka. Od sposobnosti istraživača (obučenosti i senzibilisanosti za problem nasilja) da kroz interakciju sa ispitanikom i posmatranjem dođe do što više informacija zavisi i uspeh istraživanja. S jedne strane, istraživač mora da se uživi u problem a s druge da zadrži distancu koja garantuje objektivnost.

Priložene reči, koje valja ozbiljno shvatiti, ukazuju da se muškarci (supruzi i partneri - bivši i sadašnji), očevi i sinovi nalaze u ulozi žrtve.

1. Otkad sam pre godinu dana ostao bez posla (51 godišnji ekonomista, otac dvoje dece) gotovo svakodnevno bivam čašćen od svoje zaposlene visokoobrazovane supruge pogrđnim rečima i uvredama na račun nesposobnosti i nesnalazljivosti, a često odzvanja iz našeg stana (koje je nasleđe od mojih roditelja): "džukelo, džukelo jedna, što mogu čuti svi stanari i da fizički nisam nešto jači bila bi me "ko vola u kupusu" i "teško tome od koga bi bila jača". Kad joj iziđem iz vidokruga onda me

kontroliše i proganja telefonom (pozivima i SMS porukama) pokušavajući da me odvoji i od rodbine i prijatelja. Sve podnosim zbog dece."

2. 40 godišnji veterinarski tehničar, neoženjen sebe ne doživljava žrtvom nasilja u porodici i smatra da se "muškarac hvali da ženu zlostavlja a crn mu obraz ako prizna da je zlostavljan, sve to zbog sujete".

3. Neoženjeni 32 godišnjak, ugostitelj, nema iskustvo zlostavljanog niti zna zbog čega muškarci nerado pričaju o tome.

4. 39 godina, oženjen radnik sa višom školom govori o nasilju koje doživljava njegov poznanik koji je žrtva majke (ima intimne odnose s majkom, zamena za ženu) a muški ponos, zatupljenost i nasleđe su razlozi zbog čega muškarci ćute.

5. penzioner-trgovac, star 67 godina, razveden trpio je nasilje od žene kada je bila u alkoholisanom stanju i to: fizičko "udarala me cepanicom u glavu, bacala šerpe, tanjire i sve što joj je bilo pri ruci na mene i raznovrsne verbalne pretnje i uvrede. Izišao sam iz mog dela kuće zbog straha i poniženosti od novih fizičkih napada, osećam se kao prosjak i sramota je mene, verovatno, i druge muškarce da o tome pričaju".

6. Radnik, SSS (srednja školska sprema), oženjen i star 42 godine je žrtva fizičkog i psihičkog zlostavljanja: "moja žena ima psihičke probleme i onda viče i svađa se, reči ne bira, tukla me je, napadala i nož je posezala na mene, ja sam pričao ali niko mi ne pomaže".

7. Vozač, SSS, 45 godina, razveden bio je žrtva "mene moja žena bez razloga napada, hoće da se svađa, grebala me je i nasrtala na mene, u kući je bio haos, teško je to rešiti a muškarce je sramota da to pričaju a i ređe žene tuku nego što tuku muškarci žene".

8. "Moja žena prema meni nije u stanju da izmisli ništa više i ništa drugo do prividne nadmoći i želje za licemernim spokojstvom, cena koju plaćam uništava moju mušku hrabrost i ne očekujem ni Vaše razumevanje" izjavio je sredovečni muškarac i zatražio da druge podatke o sebi ne daje.

9. "Žalba" oženjenog intelektualca starog 62 godine na svoju izabranicu, koju u redovnim verbalnim napadima ne može zaustaviti niti urazumiti je: "nezaustavljivu bujicu reči: ti si monstrum, sirovina, nisi zaslužio ni kozu, ni ovcu a kamoli ženu, zgromit ću te, oči bi ti izvadila...neretko čuju i naši prijatelji, valjda, da bi me što više ponizila. U takvim histeričnim napadima moram da se predam ako mislim da tome nesvitanju ima kraja. I nije sve u rečima, jer iako smo oboje zaposleni ona je otpočetka smatrala da je moj zadatak da ja snosim sve troškove života a da je njena plata samo

njena. Radi mira u kući i tu sam pokleknuo. Ne našlo Vas zlo, zajednički život svašta podnosi”.

10. Student, 23 godine, neoženjen, sebe ne smatra žrtvom nasilja ali iznosi slučaj dede iz jednog manjeg mesta u unutrašnjosti "dedu, gotovo, svakodnevno verbalno napadaju žena i sin, nazivajući ga raznim pogrdnim imenima. Napadi su učestali otkako im je prepisao svoju imovinu a deda samo ćuti i gleda što ga je snašlo od onih od kojih se najmanje nadao." Student je mišljenja da je nasilje nad muškarcima tabu tema, posebno, u manjim mestima i da je sramota razlog zbog čega muškarci to skrivaju

11. Službenik, 55 godina, oženjen ne trpi nasilje ali se pita da li je nasilje to što njegova koleginica, približnih godina i obrazovanja, radi svom mužu. "Godinama se hvali kako ona, kad god hoće, manipulira i ucenjuje muža lažnim bolestima, jer kad dođu s posla, a ona je prethodno ručala u gradu, legne i kaže da ne može jesti od bolova:glave, stomaka ili noge-nije važno čega. On ne sumnja u njene reči, pozavršava sve poslove po stanu i obasipa nju pažnjom i brigom da joj se nešto ne desi. Na sličan način ga ucenjuje i za raznovrsne poklone. Nemaju dece a ja se pitam kako se može nazvati takvo ponašanje žene prema mužu, i da li su muškarci "slepi" za takve podvale".

12. Četrdesetdevetogodišnji mali privatni preduzetnik, razveden, otac dvoje dece svoju patnju posle razvoda opisuje "Već sam nekoliko godina razveden, ako nisam bio dobar suprug, uredi. Da li to znači da nisam ni zaslužio da budem roditelj? Moja bivša supruga koristi na sve negativne načine decu da bi me povredila i uništila. Okrenula ih je protiv mene pričajući im godinama laži, prvo im je branila da dolaze kod mene a posle su i sami odustali, dolaze jedino kad znaju da sam odradio neki dobar posao kako bi mi "izvukli" dodatno novac, inače svakog meseca na vreme im je uplaćena alimentacija. I to ih je majka podučila. Iako znam da dolaze samo iz koristoljublja obradujem se i pokušavam da ih malo zadržim, da osetim i pružim ljubav, ali mi ne uspeva. Njene priče, u najvećem delu izmišljene i godine razdvojenosti, učinile su svoje. Deci trebam i sete se da imaju oca jedino kad im je potrebno nešto opipljivo. Pitam se, dokle će majke biti zaštićene razvodom a očevi onemogućeni da budu roditelji? Ne krijem da trpim nasilje ali me niko ozbiljno ne shvata."

13. Student, 24 godine, neoženjen ali je bio u dužoj vezi iz koje ima neprijatna iskustva. "Devojka sa kojom sam se zabavljao me proganjala i kontrolisala moje kretanje što je bio i jedan od razloga raskida. U početku sam mislio da to radi iz ljubavi i tolerisao sam ali je vremenom postalo nepodnošljivo. Ako nisam istog trenutka odgovorio na njene poruke ili se

javio na poziv uskočila bi mi u usta da je mogla, uvrede i poniženja letele su na sve strane bez obzira ko se tu nalazio. Moje muke nisu prestale raskidom jer i sada povremeno ima periode proganjanja, ucenjivanja. Ima nas i onih koji se hvalimo muškošću a ne znamo da pripadamo programu slabije vrste. Nekad je privilegija bilo biti muško a sad je opšte mesto nositi tange. Muškarci čute jer obično ne znaju da im se radi o glavi."

14. Sedamdesetogodišnji penzioner, istaknuti sportista, poverio nam je svoje muke. "Od fizičkog zlostavljanja supruge i sina sklonio sam se iz komforne kuće iz Beograda kod drugara u predgrađe u baraku za ljute siromahe. Svoje se meso ne jede" završava kratku ispovest i nada se brzom kraju ovaj zlostavljeni čovek.

Šta dalje:

I na ovako malom broju ispitanika uočeni su oblici nasilja nad muškarcima:

- psihičko (vređanje, proganjanje, kontrola, manipulacije, uskraćivanje viđanja dece, ponižavanje);
- fizičko (udaranje, nasrtanje);
- finansijsko (uslovljavanje i ucene za raspolaganje porodičnog budžeta) i
- seksualno (ponižavanje i incest?).

Počinioci su:

- supruge/partnerke i bivše supruge/partnerke,
- odrasli sin i
- majka.

Iako nismo birali uzorak ni po kom obeležju, sem po polu, iz navedenih primera se vidi da su ispitanici:

- neoženjeni,
- oženjeni i
- razvedeni

Starosti u rasponu - od 23 do 70 godina,

- srednjeg i visokog obrazovanja,
- ne/zaposleni, studenati i penzioneri.

Namera i namena ispitivanja, je da dobijeni nalazi posluže sveobuhvatnijem istraživanju nasilja u porodici u koji će biti uključeni i muškarci.

Neophodno je sprovesti istraživanje nasilja nad muškarcima u porodici na reprezentativnom uzorku na celoj teritoriji Srbije kako bi došli do pouzdanih podataka o: žrtvama, počiniocima, rasprostranjenosti, posledicama i uzrocima nasilja. Podsetimo, toj vrsti istraživanja trebalo bi da prethodi kvalitativno istraživanje (intervju, studije slučaja, životne priče...) čiji cilj bi bio da opiše i razume specifičnosti i prirodu nasilja na način koji postoji u realnom porodičnom životu. Naučno zasnovano istraživanje i rezultati istog omogućili bi sagledavanje pojave nasilja u porodici u celini, a ne samo parcijalno, i izradu odgovarajućih programa prevencije za sve članove porodice.

Cilj bi trebalo da bude sticanje što potpunijeg uvida u nasilje u porodici i na osnovu empirijskih podataka izrada i pokretanje programa prevencije u cilju smanjenja nasilja u porodici.

Zadaci istraživanja bi bili: utvrditi ko su nasilnici a ko žrtve; rasprostranjenost i vrste nasilja, posledice i u kojoj su meri deca direktne žrtve i žrtve manipulacije.

Rezultate bi trebalo predstaviti javnosti i na taj način razbiti pogrešna uverenja da su muškarci samo nasilnici a ne i moguće žrtve istog u porodici. To su i najčešći razlozi zbog kojih muškarci, i kada se požale, ostaju bez podrške i pomoći.

NA KRAJU

Nasilje u porodici je ljudski a ne rodni ili polni problem i za očekivati je da istraživačka pažnja i radoznalost pripada svima. Motivisani traganjem za nepoznatim u području nasilja iza porodičnih vrata pokušali smo da ukažemo na potrebu i značaj istraživanja integralne pojave. Poznato je da su uvek najveće žrtve najnedužniji – deca. Rešenje nije niti može biti u krajnostima, prave odgovore može pružiti jedino temeljniji pristup istraživanju, koje, koliko nam je poznato, za sada ne postoji, čiji rezultati bi trebalo da dokažu ili opovrgnu predrasude o nasilju u porodici.

Ni jedna prevencija nasilja u porodici ne može umanjiti nasilje ako se istraživanjem: počinioca, žrtava, rasprostranjenosti, uzroka i posledica ne obuhvati cela porodica. Oni koji ostaju zarobljeni svojim predrasudama i podležu stereotipima da su žrtve i nasilnici strogo podeljeni po polovima trebalo bi da se okrenu drugim interesovanjima a ne da svojim rezultatima zamagljuje pogled na višeslojan i dinamičan problem nasilja u porodici.

REFERENCE

- (1) Abel, E.M. (2001). Comparing the social service utilization, exposure to violence and trauma symptomology of domestic violence female-victims and female-batters. *Journal of Family Violence*, 16(4),401-412.
- (2) Brinkerhoff, Merlin B., Lupri,E. (1988). Interpersonal violence. *Canadian Journal of Sociology* 13(4), 407-434.
- (3) Čopić, S. (2003). Porodično nasilje u zemljama bivše Jugoslavije: pregled najvažnijih rezultata istraživanja, *Temida*, br. 2.
- (4) Dobash, R.P, Dobash,R.E. (2004). Women's Violence to Men in Intimate Relationships, *British journal of Criminology*, vol. 44, 3.324-349.
- (5) Ignjatović, Đ. (2007). Kriminološki aspekti tranzicije, u: Kron, L., (ur.) *Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- (6) Ignjatović, Đ. (2008). *Kriminologija, Dosije*, Beograd.
- (7) Jovanović, S. (2010). *Pravna zaštita od nasilja u porodici*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
- (8) Knežić, B. (2009). Od ubistva u porodici do samoubistva, *Pravni život*, br. 9, Beograd.
- (9) Knežić, B. (2002). Nasilje u porodici – navike i nade, u: *Pravom protiv nasilja u porodici*, Ženski centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
- (10) Kovačević, R., Kecman, B. (2006). *Ubistvo u porodici*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- (11) Lenz, H.J., Puchert, R. (2005). Violence within the family:men as victims" u: *Council of Europe, Violence within the family.the place and role of men*, pp17-26.
- (12) Nikolić-Ristanović, V., ur. (2002) *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd.
- (13) Simeunović-Patić, B. (2002). Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimološke karakteristike, *Temida*, br.3.
- (14) Spasić, D., i Radovanović, I. (2009). Istraživanja porodičnog nasilja u: *Istraživanja u specijalnoj pedagogiji* ur. Radovanović, D. Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd.

CONTRIBUTION TO RESEARCH ON MALE VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

During the last twenty years the number of researches on family violence, and especially violence against women and children has increased, while research on male victims of domestic violence is marginalized.

Prevention of family violence demands studies that will enlighten all relevant aspects of problem and will also give holistic insight in specificities and circumstances of violence between family members.

This text is a small attempt to point out the importance and need for research of this phenomenon as a whole, including both genders. The reason for that approach is also based on presented cases of violence against men in family. Since we are discussing a phenomenon that is not enough explored, the researcher should follow the road of "discovery" by application of qualitative method, trying to "reach" complex and subtle relations in family and social environment.

*KEY WORDS: maltreatment of man / domestic violence /
research*